

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Küresel Sorunlar Açısından Karşılaştırmalı Analizi (1998–2024)

İlker DERE*
Yakup ATEŞ**

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, 1998-2024 yılları arasında yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programlarını küresel sorunlar açısından karşılaştırmaktır. Doküman incelemesi (analizi) yönteminin kullanıldığı çalışmanın veri kaynakları olan sosyal bilgiler öğretim programları içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda 1998 Programı'nda; açlık, ağır ve hafif silahlanma, çevresel sorunlar, eğitimde eşitsizlik, işsizlik, küresel ısınma, küresel iklim değişikliği, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, savaş ve yoksulluk sorunlarına yer verildiği tespit edilmiştir. 2005 Programı'nda; açlık, çevre kirliliği, çevresel sorunlar, doğal afetler, göç, hızlı nüfus artışı, işsizlik, küresel ısınma, savaş, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, temel insan hakları, terör ve yoksulluk sorunlarına değinildiği görülmüştür. 2018 Programı'nda; açlık, doğal afetler, göç, ırkçılık, küresel iklim değişikliği ve terör sorunlarına ve son olarak 2024 Programı'nda ağırlıklı olarak çevresel sorunlara ve doğal afetlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca; 2005, 2018 ve 2024 öğretim programlarında genel anlamda “bölgesel ve küresel sorunlar” ifadesine yer verilmiştir. Sonuç olarak, incelenen sosyal bilgiler öğretim programlarında, doğrudan veya dolaylı olarak değinilen küresel sorunların derinlemesine ele alınmadığı görülmüştür. Bu sonuçlara dayanarak, 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde yenilenmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Programları, Küresel Sorunlar, Küreselleşme

A Comparative Analysis of Social Studies Curricula About Global Issues (1998–2024)

ABSTRACT

The current study compares the social studies curricula published between 1998 and 2024 regarding global issues. The study employed the document analysis method, and the data sources—social studies curricula were subjected to content analysis. The findings revealed that the 1998 curriculum addressed issues such as hunger, heavy and light armament, environmental issues, educational inequality, unemployment, global warming, climate change, infectious diseases, war, and poverty. The 2005 curriculum included hunger, environmental pollution, environmental issues, natural disasters, migration, rapid population growth, unemployment, global warming, war, infectious diseases, fundamental human rights, terrorism, and poverty. In the 2018 curriculum, issues such as hunger, natural disasters, migration, racism, climate change, and terrorism were noted. The 2024 curriculum primarily focused on environmental issues and natural disasters. The expressions “regional and global issues” were generally included in the 2005, 2018, and 2024 curricula. Based on these results, it is possible to say that the 2024 Social Studies Teaching Program needs to be revised in accordance with the UN 2030 Sustainable Development Goals.

Keywords: Social Studies, Curricula, Global Issues, Globalization

1. Giriş

İnsan, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren ilerleme ve refah amacıyla geliştirdiği teknolojilerle yaşadığı çevreyi sürekli şekillendirmeye çalışmış; bu çabalar, dünyanın doğal dengesinde ciddi değişimlerin meydana gelmesine sebep olmuştur (Topal, 2011). Özellikle 21. yüzyıl bilim ve teknolojisinde yaşanan hızlı gelişim ve dönüşümlerle birlikte etkileri daha belirgin hâle gelen küreselleşme (Dönmez, 2017), ülke sınırlarını aşarak ulusları ya da toplumları ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel olarak birbirine yakınlaştırmıştır (Steger, 2013). Küreselleşme, bir yandan ulusların kendi iç dinamiklerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye/ Assoc. Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal University, Tekirdağ, Türkiye, dr.ilker.dere@gmail.com

** Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye/ Ph.D., Directorate General of Security, Türkiye, yates2422@gmail.com
Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/ Article Submission and Acceptance Dates: 10.06.2025-11.08.2025

Citation/Atf: Dere, İ., & Ateş, Y. (2025). Sosyal bilgiler öğretim programlarının küresel sorunlar açısından karşılaştırmalı analizi (1998–2024). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 57, 344-354. <https://doi.org/10.52642/susbed.1716099>

etkileşim ve iş birliğini güçlendirirken; öte yandan, bu ulusların karşılaştığı sorunların küresel ölçekte etkiler yaratmasına zemin hazırlamaktadır (Yazıcı, 2013). Bu etkilerin olumsuz nitelikte olanlarına küresel sorunlar diyebiliriz. Bu küresel sorunlar arasında küresel ısınma, çevre kirliliği, doğal afetler, orman tahribatı, biyolojik çeşitlilikte azalma, canlı türlerinin yok olması, açlık, kıtlık, işsizlik, çarpık kentleşme, savaş, ırk ayrımcılığı, din ve mezhep çatışmaları ve nükleer kazalar sayılabilir. Bu sorunların olumsuz etkileri, sadece yaşanan ülkeyi değil, tüm dünyayı etkisi altına alabilmektedir (Topal, 2011; Yazıcı, 2013).

Dünyayı etkileyen küresel sorunların çözümü için sorumluluk değerine sahip küresel vatandaşlar yetiştirmek gerekmektedir (Omidvar & Sukumar, 2013). Bu bağlamda küresel vatandaşlık; özellikle küresel sorunlara yönelik bilgi sahibi olmayı, ilgi göstermeyi ve aktif katılımı gerektiren bir anlayış olarak öne çıkmaktadır. Genellikle küreselleşme süreçlerinin insan haklarıyla ilişkili olduğu ve bireylerin küresel düzeyde sorumluluk üstlendiği bir vatandaşlık biçimi şeklinde değerlendirilmektedir (Veugelers, 2011). Günümüzde aktif katılımlı öğretim yapılandırmacı yaklaşımla yürütülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım, bilginin öğrenenin önceki yaşantılarıyla ilişkilendirilerek zihninde aktif biçimde yapılandığı bir anlayıştır. Bu süreçte öğrenci, öğretmenin rehberliğinde sorumluluk alır ve kendi öğrenmesini izler (Erdem & Demirel, 2002). Nitekim Türkiye’de 2005 yılından itibaren tüm kademelerdeki öğretim programları yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden hazırlanmıştır. Bu yaklaşımla güncellenen programlardan biri olan sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin çeşitli vatandaşlık beceri ve değerleriyle donatılması amaçlandığı için yerel ve küresel sorunlar ile bunların çözümüne yönelik farkındalık kazandırma konusunda bu ders özel bir yere sahiptir. Çağdaş manada Türkiye’de 1998’den bu yana okutulan sosyal bilgiler dersi, bu misyonu büyük ölçüde ancak 2005’ten sonra üstlenebilmiştir. Bu programda ilk defa Amerikan Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi’nden (National Council for the Social Studies-NCSS) esinlenerek “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına yer verilmiştir. Sosyal bilgilerde küresel sorunların öğretimi 20 yıldır öğretim programının ve ders kitaplarının gündeminde olduğu için çeşitli araştırmalarda çevre eğitimiyle ilgili konularla birlikte ele alınmıştır.

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen literatür taramasında, çeşitli disiplinlerde küresel sorunların öğretim programlarına ve ders kitaplarına nasıl yansıtıldığına ilişkin çalışmalar tespit edilmiştir. Coğrafya dersi öğretim programının küresel sorunları ele alış biçimi (Lambert & Walshe, 2018); küresel iklim değişikliğine ne ölçüde yer verdiği (Gökçe & Kaya, 2009) ve ders kitaplarında küreselleşmenin nasıl yer bulduğu (Depeci & Çifçi, 2023) incelenmiştir. Benzer şekilde, Kaliforniya ve Teksas’taki lise tarih ders kitaplarında iklim değişikliği konularının işlenme düzeyi (D’Apice & Bromley, 2023), İngilizce öğretim programlarında küresel sorunlara ne ölçüde yer verildiği (Arslangilay, 2017), ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan küresel sorunlar (Önal & Maden, 2024) ve Türkiye’de ilköğretim programlarındaki çevre eğitimi içerikleri (Akınoğlu & Sarı, 2009) araştırılmıştır. Ayrıca çevre eğitimi ve iklim değişikliği ders kitabında küresel sorunlar ve çözüm önerileri (Dere vd., 2025) ve 2022 ÇEİD Programının Tiflis Bildirgesi ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında değerlendirilmesi (Dere & Çınıkaya, 2023) yapılmıştır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına yönelik yapılan araştırmalara bakıldığında ise ders kitaplarında güncel küresel sorunlar ve çözüm yollarının ele alınma düzeyi (Yiğit, 2022), ABD ve ABD dışındaki ülkelerde küreselleşmenin öğretim programlarındaki sunumu (Luciano-Beltramo & Duncheon, 2013), çevre eğitiminin sosyal bilgiler, tarih ve vatandaşlık ders kitaplarına yansımaları (Bromley vd., 2011), sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programlarının ve ders kitaplarının çevre eğitimi açısından karşılaştırmalı analizi (Demirezen & Kaya, 2022), göç olgusunun sosyal bilgiler ders kitapları ve programlarında nasıl şekillendiği (Pehlivan-Yılmaz & Günel, 2021) gibi çalışmalar öne çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, sosyal bilgiler eğitiminde güncel olayların rolü (Demirkaya-Gedik, 2008) ve Türkiye’deki sosyal bilgiler dersi öğretim programının BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda değerlendirilmesi (Dere & Demirci-Dölek, 2024) gibi araştırmalar da bulunmaktadır. Sonuç olarak, sosyal bilgiler öğretim programlarının ağırlıklı olarak küreselleşme, çevre eğitimi, küresel ısınma, iklim değişikliği, göç ve sürdürülebilirlik gibi temaları içerdiği; ders kitaplarında ise güncel küresel sorunlar, çevre eğitimi ve göç konularının öne çıktığı görülmektedir. Bu araştırmaya en yakın çalışmada sosyal bilgiler ders programlarında (1968-2005) küresel farkındalık eğitiminin yeri Öcal ve Yakar (2015) tarafından incelenmiştir. İnceleme sonucunda küresel farkındalıkla ilgili konuların sosyal bilgiler programlarında

ilkokul düzeyinde sınırlı ve yüzeysel, ortaokul düzeyinde ise daha detaylı olduğu; küresel sorunlara ise en kapsamlı biçimde özellikle 2005 Programı'nın 6. ve 7. sınıf düzeylerinde yer verildiği tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada Aktaş ve diğerleri (2021), Fransa ve Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel sorunları karşılaştırmışlardır. Çalışma sonucunda Türkiye'deki sosyal bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında küresel sorunlara dolaylı ya da doğrudan yer verildiği; görsellerde çevre sorunlarının öne çıktığı, ayrımcılık ve eşitsizlik gibi konulara sıkça değinildiği tespit edilmiştir. Buna karşın herhangi bir çalışmada Türkiye'nin son çeyrek yüzyılındaki programlarda küresel sorunları inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksiklikten yola çıkarak tasarlanan araştırmada sosyal bilgiler öğretim programlarını küresel sorunlar açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu karşılaştırmanın sonuçları, 21. yüzyılda Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretim programlarındaki küresel sorunların yerini ortaya koyacaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programlarını (1998, 2005, 2018 ve 2024) küresel sorunlar açısından değerlendirmek için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi doküman analizi, yazılı, basılı ve elektronik belgelerin içeriklerini titiz ve sistematik bir şekilde değerlendirmek için tercih edilen bir araştırma yöntemidir (Bowen, 2009; Wach & Ward, 2013).

2.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynaklarını 1998-2024 yılları arasında hazırlanan dört sosyal bilgiler öğretim programı oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Doküman analizi yöntemiyle edinilen veriler içerik analiziyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi sırasında araştırmacı, amacı doğrultusunda cevap aradığı sorulara yönelik belirli birimler oluşturarak verilerini analiz eder ve yorumlar (Krippendorff, 2004). Bu kapsamda programlarda yer alan üniteler, öğrenme alanları ve kazanımlar/öğrenme çıktıları “küresel sorunlar” çerçevesinde kodlanmış ve gruplandırılmıştır. Ardından bu gruplar, araştırmanın amacı çerçevesinde temalara ayrılmıştır. Ayrıca küresel sorunlarla ilgili elde edilen bütün bulgular tablolar halinde düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgular sırayla sunulmuştur.

3.1. Öğrenme Alanlarında ve Ünitelerde Küresel Sorunlar

Sosyal bilgiler öğretim programları, ilk olarak küresel sorunlar açısından değerlendirilmiş ve programlarda doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli küresel sorunlara yer verildiği tespit edilmiştir. Bu sorunların durumu, ilk olarak programların öğrenme alanlarında ve ünitelerinde incelenmiştir. Bahse konu küresel sorunların öğrenme alanları ve ünitelere göre dağılımı, Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Küresel Sorunların Öğrenme Alanları ve Ünitelere Göre Dağılımları

Küresel Sorunlar	1998 Programı	2005 Programı	2018 Programı	2024 Programı
Çevre sorunları (hava, su, toprak, gürültü kirliliği)	Aile, Okul ve Toplum Hayatı İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım Güzel Yurdumuz Türkiye Coğrafya ve Dünyamız <u>Türkiyemiz</u>	Bilim, Teknoloji ve Toplum Üretim, Dağıtım ve Tüketim Küresel Bağlantılar Küresel Bağlantılar	Bilim, Teknoloji ve Toplum İnsanlar, Yerler ve Çevreler Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Evimiz Dünya Hayatımızdaki Ekonomi
Doğal afetler (deprem, erozyon, sel baskını, toprak kayması, çığ, yangınlar)	Güzel Yurdumuz Türkiye Coğrafya ve Dünyamız <u>Türkiyemiz</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar	İnsanlar, Yerler ve Çevreler İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar	Evimiz Dünya (4. sınıf) Evimiz Dünya (5. sınıf)
Salgın ve bulaşıcı hastalıklar	Aile, okul ve toplum hayatı Coğrafya ve Dünyamız <u>Türkiyemiz</u>	Bilim, Teknoloji ve Toplum Küresel Bağlantılar		Yaşayan Demokrasimiz Birlikte Yaşamak Evimiz Dünya
Göç	<u>Türkiyemiz</u>	Kültür ve Miras İnsanlar, Yerler ve Çevreler	İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar	Evimiz Dünya
Nüfus ve yerleşme sorunu	<u>Türkiyemiz</u>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler Küresel Bağlantılar		
Küresel iklim değişikliği	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım Güzel Yurdumuz Türkiye Coğrafya ve Dünyamız	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim Küresel Bağlantılar	Evimiz Dünya (7. sınıf)
Savaş	Coğrafya ve Dünyamız <u>Türkiyemiz</u>	Küresel Bağlantılar		Evimiz Dünya (7. sınıf)
Küresel ısınma	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım Güzel Yurdumuz Türkiye Coğrafya ve Dünyamız	Üretim, Dağıtım ve Tüketim Küresel Bağlantılar	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	
Temel insan hakları		Birey ve Toplum Küresel Bağlantılar	Etkin Vatandaşlık (5. sınıf) Etkin Vatandaşlık (6. sınıf)	Yaşayan Demokrasimiz Yaşayan Demokrasimiz (6. sınıf)
Eğitimde eşitsizlik	Coğrafya ve Dünyamız <u>Türkiyemiz</u>			
Açlık	Coğrafya ve Dünyamız	Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar	
Çocuk hakları		Birey ve Toplum	Etkin Vatandaşlık Birey ve Toplum	
İsraf	Coğrafya ve Dünyamız		Üretim, Dağıtım ve Tüketim	
Terör		Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar	
Cinsiyet eşitsizliği			Etkin Vatandaşlık	
Irkçılık			Birey ve Toplum	
İşsizlik	Coğrafya ve Dünyamız	Küresel Bağlantılar		
Mültecilik				Evimiz Dünya
Yoksulluk		Küresel Bağlantılar		

Tablo 1 incelendiğinde, öğretim programlarının öğrenme alanlarında ve ünitelerinde birçok küresel soruna yer verildiği görülmektedir. Bazı sorunlar (çevre sorunları ve türleri gibi), tüm programlarda yer alırken; bazıları (ırkçılık gibi) yalnızca bir programda yer bulmuştur. Bunun yanında “eğitimde eşitsizlik” yalnızca 1998 Programı’nda bulunurken; mültecilik ilk defa 2024 yılında programa girmiştir. Sonuç olarak 1998 Programı’nda küresel sorunların öğretimi doğrudan amaçlanmamasına rağmen çeşitli sorunlara yer verilmiştir.

3.2. Kazanımlarda ve Öğrenme Çıktılarında Küresel Sorunlar

İkinci olarak öğretim programlarının kazanımlarında ve öğrenme çıktılarındaki küresel sorunlar incelenerek Tablo 2’de özetlenmiştir:

Tablo 2. Kazanımlar ve Öğrenme Çıktılarında Küresel Sorunlar

Küresel sorunlar	1998	2005	2018	2024
Çevre sorunları (hava, su, toprak, gürültü kirliliği)	23	5	3	2
Doğal afetler (deprem, erozyon, sel baskını, toprak kayması, çığ, yangınlar)	7	5	4	2
Salgın ve bulaşıcı hastalıklar	11	2	-	3
Göç	6	2	2	1
Nüfus ve yerleşme sorunu	9	2	-	-
Küresel iklim değişikliği	6	1	2	1
Savaş	6	2	-	1
Küresel ısınma	6	2	1	-
Temel insan hakları	-	2	2	2
Eğitimde eşitsizlik	5	-	-	-
Açlık	2	1	1	-
Çocuk hakları	-	1	2	-
İsraf	2	-	1	-
İşsizlik	1	1	-	-
Terör	-	1	1	-
Cinsiyet eşitsizliği	-	-	1	-
Irkçılık	-	-	1	-
Mülteci	-	-	-	1
Yoksulluk	-	1	-	-

Tablo 2’de yansıtıldığı gibi, sosyal bilgiler öğretim programlarının kazanımları ve öğrenme çıktılarındaki 19 farklı küresel soruna yer verilmiştir. Bu kapsamda daha çok “çevre sorunları”na yer verilirken; “ırkçılık”, “mülteci” ve “yoksulluk” gibi sorunlara neredeyse hiç yer verilmemiştir. Bu bağlamda küresel sorunlarla ilgili bazı kazanımlara örnek vermek gerekirse; 1998 Öğretim Programı 5. sınıf “*Güzel Yurdumuz Türkiye*” ünitesinde yer verilen, “*Çevre sorunları ile ilgili sınıflamalar bilgisi*” (24. Md.) maddesinde çevre sorunlarına, yine aynı ünite “*Doğal afetlerden korunma yolları bilgisi*” (29. Md.) maddesinde ise doğal afetlere (deprem, erozyon, sel baskını, toprak kayması, çığ, yangınlar) vurgu yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra 6. sınıf “Coğrafya ve Dünyamız” ünitesinde yer verilen “*Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi*” (16. Md.) kazanımında (maddesinde); çevre sorunları, küresel ısınma, iklim değişikliği, savaş, açlık, israf, afetler, ağır ve hafif silahlı saldırı, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, eğitimde eşitsizlik, işsizlik gibi birçok küresel soruna değinilmektedir (MEB, 1998).

2005 Programı incelendiğinde, 4. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan “*Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.*” (8. kazanım) kazanımında “doğal afetler”e (MEB, 2005a), 7. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında değinilen “*Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.*” (4. kazanım) kazanımında “göç”, yine aynı sınıf seviyesinde “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer verilen “*Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.*” (2. kazanım) kazanımında; “küresel ısınma, çevre kirliliği, terör, savaş, açlık, yoksulluk, hızlı nüfus artışı, nüfus ve yerleşme, işsizlik, salgın ve bulaşıcı hastalıklar”a vurgu yapıldığı tespit edilmiştir (MEB, 2005b).

2018 Programı incelendiğinde, 5. sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında “*SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.*” kazanımında “çocuk hakları”na, 6. sınıf “Birey ve Toplum” öğrenme alanında “*SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.*” kazanımında “ırkçılığa”, yine aynı sınıf seviyesinde “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı içerisinde yer verilen “*SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.*” kazanımında “cinsiyet eşitsizliği” sorununa vurgu yapıldığı anlaşılmıştır (MEB, 2018).

Son olarak 2024 Öğretim Programı incelendiğinde, 6. sınıf “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında “*SB.6.4.2. Toplumsal düzenin sürdürülmesinde temel hak ve sorumlulukların önemini yorumlayabilme*” öğrenme çıktısında “temel insan hakları”na, 7. sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında “*SB.7.2.2. Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme*” kazanımında ise; “savaş, insani yardım, göç, mülteci ve küresel iklim değişikliği” sorunlarına yer verildiği tespit edilmiştir (MEB, 2024). Ayrıca, 2024 Programı’nda

küresel sorunlar daha geniş ve genel bir çerçevede ele alındığından ve tek tek sorunlara çok daha az yer verildiğinden, Tablo 2’ye yansımaları oldukça sınırlı kalmıştır.

3.3. Öğretim Programlarında Küresel Sorunların Nedenleri ve Sonuçları

Üçüncü olarak öğretim programları küresel sorunların neden ve sonuçları açısından incelenmiş ve Tablo 3’te özetlenmiştir:

Tablo 3. Öğretim Programlarında Küresel Sorunların Nedenleri ve Sonuçları

Küresel sorunların nedenleri ve sonuçları	1998	2005	2018	2024
Çevre sorunlarının (hava, su, toprak, gürültü kirliliği) doğurduğu sonuçları açıklayabilme	✓			
Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi	✓			
Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme	✓			
• İnsanlığı tehdit eden bazı önemli olaylar:				
✓ Dünyamızda bazı canlı türlerinin yok olmasının doğal dengeye etkisi				
✓ Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi (su, besin, enerji, maden vb.)				
✓ Savaş, açlık ve israf				
✓ Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar ile mayınların kullanımı				
✓ Başlıca bulaşıcı hastalıklar (AIDS "Edinilmiş Bağışıklık Yetersizliği Sendromu", Hepatit B)				
✓ Eğitimsiz nüfus ve işsizlik				
Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.				
Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.		✓		
Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.		✓		
Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.		✓	✓	
Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.			✓	
Küreselleşmenin insan ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimi yorumlayabilme				✓
Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme				

Tablo 3’te görüldüğü gibi, programlarda küresel sorunların neden ve sonuçlarına daha sınırlı şekilde yer verilmiştir. Ayrıca nedenlerden çok sonuçlar üzerinde durulmuştur. Programlar içerisinde küresel sorunlar en geniş şekilde 2024 Programı’nda yer almıştır. Bu bağlamda küresel sorunların nedenlerine ve sonuçlarına bakıldığında; genel olarak çevre sorunları, doğal afetler, göç, küresel iklim değişikliği, küresel ısınma, nüfus ve yerleşme, savaş gibi sorunların nedenleriyle ve sonuçlarıyla ilgili kazanımlara yer verildiği tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra genel anlamda küresel sorunlarla ilgili kazanımlara da (*“Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme”*) yer verildiği görülmüştür. Bu küresel sorunlar; çevre sorunları, küresel ısınma, iklim değişikliği (*“Dünyamızda bazı canlı türlerinin yok olmasının doğal dengeye etkisi”*), salgın ve bulaşıcı hastalıklar, eğitimde eşitsizlik ve işsizlik olarak ifade edilmiştir.

3.4. Öğretim Programlarındaki Kazanımlarda ve Öğrenme Çıktılarında Küresel Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Dördüncü olarak öğretim programlarındaki kazanımlar ve öğrenme çıktıları küresel sorunlara yönelik çözümleri açısından incelenmiş ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretim Programlarında Küresel Sorunların Çözümleri

Küresel sorunlara yönelik çözümler	1998	2005	2018	2024
İnsan sağlığı ve çevre temizliği için suyu yeterince kullanmanın önemini kavrayabilme	✓			
Sağlığı ve temizliği için suyu kullanmaya istekli oluş	✓			
Ormanları korumanın önemini kavrayabilme	✓			
Çevre sorunlarının çözümünde alınacak önlemleri açıklayabilme	✓			
Çevre sorunlarının çözümünde üzerine düşen görevleri yapmaya istekli oluş	✓			
Çevre sorunlarının çözümünde devlete düşen görevlerin farkında oluş	✓			
Doğal afetlerden (deprem, erozyon, sel baskını, toprak kayması, çığ, yangın) korunma yolları bilgisi	✓			
Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.		✓		
Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.		✓		
Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder.		✓		
• Bulaşıcı hastalıklar, salgın hastalıklar, doku ve organ nakli, kan bağıışı ve aşılar incelenecektir.				
Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.		✓		
Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.			✓	
Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.			✓	
Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.			✓	
Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların (küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör, göç) çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.			✓	
Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme				✓
• Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur.				
• Yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşır.				
Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yorumlayabilme				✓
• Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini farklı kaynaklar üzerinden inceler.				
• Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yazılı, görsel veya dijital ürünlere dönüştürür.				
• Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini ifade eder.				
Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme				✓
• Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne ilişkin çözümleme yapar.				
• Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne ilişkin sınıflandırma yapar.				
• Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü yorumlar.				

Tablo 4'te küresel sorunların çözümüne dair kazanımlar incelendiğinde, bu kazanımların genel olarak çevre sorunlarının çözümüne yönelik olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; açlık, küresel iklim değişikliği, savaş, israf, terör, doğal afetler, göç, küresel ısınma, nüfus ve yerleşme, salgın ve bulaşıcı hastalıklar gibi sorunların çözümüne dair kazanımlara da yer verilmiştir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programlarını (1998, 2005, 2018 ve 2024) küresel sorunlar açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır. Programlar genel olarak değerlendirildiğinde; çevre sorunları, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, doğal afetler, göç, nüfus ve yerleşme, küresel iklim değişikliği, küresel ısınma, savaş, temel insan hakları, terör ve yoksulluk gibi sorunlara yer verilmesine rağmen sorunların kapsamı, işleniş düzeyi ve sunum biçiminin programlar arasında önemli oranda farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının içeriklerinde, doğrudan veya dolaylı olarak yer verilmesi fark etmeksizin, küresel sorunların yüzeysel ve yetersiz olarak ele alındığını söylemek mümkündür. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen Demir (2019) ile Dere ve Uçar'ın (2020) çalışmalarında ulaştıkları bulgularla uyumludur. Bir diğer çalışmada Pehlivan-Yılmaz ve Günel (2021) tarafından sosyal bilgiler ders kitaplarında göç olgusunun siyasi, hukuki, sosyal, psikolojik ve ekonomik sonuçlarına yer verilmediği; savaş ve terör gibi kavramların yalnızca tanımının yapıldığı sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde bazı çalışmalarda küresel ısınma (Erbaş, 2023) ve iklim değişikliğinin (Demir, 2019; Erbaş, 2023; Eryılmaz, 2021) programlarda ve ders kitaplarında yetersiz şekilde yer bulduğuna dikkat çekilmiştir.

Programlarda küresel sorunlar içerisinde bazı dikkat çekici sonuçlar bulunmaktadır. 2024 Programı'nda küresel sorunlara küreselleşme kavramıyla birlikte geniş bir şekilde yer verilmiştir. Küreselleşme kavramıyla çevre sorunları, salgın hastalıklar, insan ve toplum hayatı, dış politika, iklim değişikliği, göç krizi gibi konular arasında bağlantı kurulmuştur. Buna rağmen bazı yerlerde “toplumsal sorunlar” olarak nitelendirildiği görülmüştür. Bu durum, sorunları doğru bir şekilde tanımlama, açıklama ve anlamlandırma

konusunda bir kafa karışıklığına neden olacaktır. Çünkü “afetler, çevre kirliliği, göç, salgın hastalıklar, israf” gibi sorunlar, yalnızca ulusal bir etkiye sahip değildir, bilhassa küresel ölçekli etkileri bulunmaktadır. Programın özel amaçlarında yerelden küresele uzanan bir küresel sorunlar ve çözüm vizyonuna (MEB, 2024) vurgu yapılmasına rağmen, sorunların yalnızca yerel düzeyde ele alınması önemli bir çelişki olarak dikkat çekmektedir.

Bir başka dikkat çekici sonuç, 2005 Programı’nda yer alan salgın ve bulaşıcı hastalıkların 2018 Programı’ndan çıkarılması ve bir yıl sonra dünyanın en büyük salgınlarından birinin patlak vermesidir. Bunun yanında “sağlıklı olmaya önem verme” ve “temizlik” değerlerinin de çıkarılması tarihi bir tesadüf olmuştur (Dere & Kırıl, 2022). Nitekim, bu yanıştan 2024 yılında dönülmüş ve yeni programda salgın hastalıklara, temizlik ve sağlıklı yaşam değerlerine yer verilmiştir. Ayrıca 2024 Programı’nda ilk defa “mültecilik” sorununa yer verilmiştir. Hâlbuki Türkiye, 2011 Suriye Krizi’nden sonra yoğun bir şekilde göç akınına uğramıştır. Öğretim programında bu konunun göz ardı edilmesi ya da gerektiği gibi ele alınmaması büyük bir soru işaretidir. Bunda Suriyeli mültecilerin “geçici” olarak görülmesi etkili olabilir. Ayrıca yüzyıllardır dünyanın hakikati olan “savaş” sorununun öğretim programlarında yetersiz düzeyde ele alınması üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, programın hayatilik ilkesine de aykırıdır. Bu örnekleri artırmak istediğimizde; iklim değişikliği, doğal afetler, terör, ırkçılık ilk akla gelen diğer önemli konulardır. Bu sonuçlar, öğretim programının gerçek hayatla bağlantısının zayıflatılmaktadır.

Araştırmanın genel sonuçları, sosyal bilgiler öğretim programlarında sadece belirli küresel sorunlara yüzeysel olarak yer verildiğini göstermiştir. Sosyal bilgiler öğretim programlarında küresel sorunlara yeterince yer verilmemesi, bu sorunlar hakkında yeterli bilgi, tutum, beceri ve farkındalıktan yoksun vatandaşların yetişmesine neden olacaktır. Oysaki dünya üzerinde etkili olan küresel sorunların farkında olan ve bu sorunlara çözüm odaklı yaklaşan küresel vatandaşların yetiştirilmesi, çözüm için de önem arz etmektedir. Bu da sosyal bilgiler öğretim programlarında küresel sorunlara yönelik bilgi, tutum, beceri ve farkındalık kazandıracak, sorunlara karşı çözüm odaklı yaklaşılmasını sağlayacak kazanımlara ve açıklamalara yer verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu gerekçeyle BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde çözülmesi hedeflenen 17 küresel tema dikkate alınarak 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın küresel sorunlar bakımından yenilenmesini öneriyoruz.

5. Extended Abstract

5.1. Purpose

The current study compares the 1998, 2005, 2018, and 2024 Social Studies Curricula regarding global issues.

5.2. Problem Statement

Human beings are the only species that constantly alter their environment. Technological advancements and the pursuit of welfare have led to significant disruptions in the planet's natural balance. In the 21st century, globalization—driven by rapid developments in science and technology—has blurred national boundaries and intensified economic, political, cultural, and environmental interactions among nations. However, this process has also contributed to the global spread of issues such as global warming, environmental pollution, natural disasters, loss of biodiversity, hunger, wars, and nuclear threats. Addressing these issues requires a sense of global citizenship, emphasizing sensitivity to human rights, responsibility, and active participation in global matters. Educational institutions play a critical role in fostering this awareness. In particular, the constructivist approach enables students to acquire knowledge, skills, and values related to global issues. Social studies, drawing from disciplines such as history, geography, economics, and civics, also plays a key role in encouraging multidimensional thinking among students. However, the current Social Studies Curricula often address global issues only superficially, which can hinder students from developing a deeper understanding and taking action. Given its interdisciplinary nature, this course should provide students with a comprehensive perspective by comprehensively covering global issues. In this context, the present study aims to compare the 1998, 2005, 2018, and 2024 Social Studies Curricula regarding their inclusion of global issues.

5.3.Method

This study employed a qualitative research design, specifically the document analysis method. The data sources consisted of the Social Studies Curricula developed and approved by the Board of Education and Discipline of the Turkish Ministry of National Education in 1998, 2005, 2018, and 2024. The data obtained from these documents were analyzed using content analysis. In the content analysis, all learning outcomes and units within the programs were systematically examined and interpreted through the lens of global issues.

5.4.Findings

Across the four curriculum versions (1998, 2005, 2018, and 2024), it was found that global issues such as hunger, environmental issues, children's rights, gender inequality, natural disasters, educational inequality, migration, racism, unemployment, wastefulness, global warming, climate change, the refugee crisis, population and settlement issues, pandemics, war, fundamental human rights, terrorism, and poverty were addressed directly or indirectly. However, these issues were often treated superficially. Moreover, the curricula included limited content on the causes and consequences of global issues, with a greater emphasis on consequences. The 2024 program offered the most comprehensive coverage of global issues among the examined curricula. Regarding causes and consequences, topics such as environmental issues, natural disasters, migration, climate change, global warming, population and settlement, and war were more prominently addressed. Regarding proposed solutions, most learning outcomes focused on environmental issues. However, additional content on solving issues such as natural disasters, climate change, pandemics, terrorism, hunger, migration, and wastefulness was also identified.

5.5.Conclusion

The analysis revealed that four curricula included content on global issues such as environmental issues, climate change, migration, war, terrorism, poverty, pandemics, and human rights. However, the depth, structure, and presentation of these issues varied significantly across programs. In general, the curricula were found to address global issues in a limited and superficial manner. This shortcoming weakens the connection between the curriculum and real-world challenges and may prevent students from developing sufficient knowledge, skills, and awareness regarding global issues. Cultivating globally minded, solution-oriented individuals is essential for overcoming these issues. Therefore, it is recommended that the 2024 Social Studies Curriculum be revised to align with the United Nations 2030 Sustainable Development Goals, ensuring that students acquire the necessary competencies to understand and address global challenges.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları İlker DERE %50/ Yakup ATEŞ %50 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are İlker DERE %50/ Yakup ATEŞ %50 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Akınoğlu, O. & Sarı, A. (2009). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 5-29.
- Aktaş, V., Tokmak, A. & Kara, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarının küresel sorunlar açısından incelenmesi: Fransa ve Türkiye örneği. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 266-289. <https://doi.org/10.29329/jirte.2021.408.6>
- Arslangilay, A. S. (2017). Küresel sorunların İngilizce öğretim programlarındaki yeri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-12.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bromley, P., Meyer, J. W. & Ramirez, F. O. (2011). The worldwide spread of environmental discourse in social studies, history, and civics textbooks, 1970–2008. *Comparative Education Review*, 55(4), 517-545. <http://www.jstor.org/stable/10.1086/660797>
- Depeci, C. & Çifçi, T. (2023). Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumu. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 406-443. <https://doi.org/10.54637/ebad.1334969>
- D'Apice, H. K. & Bromley, P. (2023). Climate change discourse in US history textbooks from California and Texas. *Environmental Education Research*, 29(11), 1637-1658. <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2206595>
- Demir, H. (2019). 2018 sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında iklim değişikliği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Demirezen, S. & Kaya, E. (2022). Sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programı ve ders kitaplarında çevre konuları. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 240-265. <https://doi.org/10.52974/jena.1200514>
- Demirkaya-Gedik, H. (2008). Sosyal bilgiler eğitiminde güncel olaylar [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Dere, İ. & Çinikaya, C. (2023). Tiflis Bildirgesi ve BM 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçlarının çevre eğitimi ve iklim değişikliği dersi öğretim programına yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1343-1366. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1218188>
- Dere, İ. & Demirci-Dölek, E. (2024). Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1813-1837. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2024.-1435465>
- Dere, İ. & Kırıl, N. Z. (2022). Türkiye’de sosyal bilgilerin yakın tarihi: 24 yıllık tecrübe (1998-2022). *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 206-224. <https://doi.org/10.38015/sbyy.1154914>
- Dere, İ. & Uçar, A. (2020). Küresel bağlantılar öğrenme alanının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımalarının incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 34(2), 212-240. <https://doi.org/10.33308/26674874.2020342189>
- Dere, İ., Ateş, Y., Hatipoğlu, C. & Kırıl, Z. N. (2025). Türkiye çevre eğitimi ve iklim değişikliği (ÇEİD) ders kitabında küresel sorunlar ve çözüm önerileri. *Mentis*, 1(1), 29-42. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15249787>
- Dönmez, Y. (2017). The attitudes of university students towards today's world affairs. *Journal of History, Culture, and Art Research*, 6(6), 303-312. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i6.1297>
- Erbaş, A. A. (2023). İlkokul öğretim programları ve ders kitaplarında küresel ısınma ve iklim değişikliği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜED)*, 23(2), 728-746. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2023.-1163459>
- Erdem, E. & Demirel, Ö. (2002). Program geliştirmede yapılandırmacılık yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 81-87. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7815/102628>
- Eryılmaz, Ö. (2021). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında küresel iklim değişikliği konusunun yer alma durumu. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 5(4), 385-401. <https://doi.org/10.34056/aujef.926633>
- Gökçe, N. & Kaya, E. (2009). Coğrafya dersi öğretim programında küresel iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 157-168.

- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage.
- Lambert, D. & Walshe, N. (2018). How geography curricula tackle global issues. A. Demirci, R. M. González ve S. W. Bednarz (Ed.), *Geography education for global understanding* (ss. 83-96). Cham: Springer International Publishing.
- Luciano-Beltramo, J. & Duncheon, J. C. (2013). Globalization standards: A comparison of US and non-US social studies curricula. *The Journal of Social Studies Research*, 37(2), 97-109. <https://doi.org/10.1016/j.jssr.2013.03.003>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1998). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı. (Tebliğler Dergisi, C. 61, S. 2487). Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005a). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf öğretim programı*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005b). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıf öğretim programı*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar), Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*. Ankara.
- Omidvar, R. & Sukumar, B. (2013). The effects of global education in the English language conversation classroom. *English Language Teaching*, 6(7), 151-157. <http://dx.doi.org/10.5539/elt.v6n7p151>
- Öcal, A. & Yakar, H. (2015). 1968-2005 Sosyal bilgiler ders programlarında küresel farkındalık eğitimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 307-327.
- Önal, A. & Maden, S. (2024). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki küresel sorunların incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 903-922. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.1180632>
- Pehlivan-Yılmaz, A. & Günel, E. (2021). Sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1713-1749. <https://doi.org/10.17679/inuefd.903588>
- Steger, M. B. (2013). *Globalization: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Topal, A. K. (2011). Çevre sorunlarının kaynağı olarak nüfus artışı mı? Tüketim mi? Neo-malthusyen düşünceye eleştirel bir yaklaşım, *Türk İdare Dergisi*, 470, 133-152.
- Veugelers, W. (2011). The moral and the political in global citizenship: Appreciating differences in education. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3-4), 473-485. <https://doi.org/10.1080/14767724.2011.605329>
- Wach, E. & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/Learning_about_Qualitative_Document_Analysis/26442637?file=48090622
- Yazıcı, Ö. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 8(6), 807-823.
- Yiğit, Ö. F. (2022). *Günümüz dünya sorunları karşısında sosyal bilgiler öğretimi: Sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.